

בראשית פרק מז (כח) וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שִׁבְעַת עָשָׂר שָׁנָה וַיְהִי יָמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיָּו שָׁבַע שָׁנִים וְאַרְבָּעִים וּמֵאֵת שָׁנָה: (כט) וַיִּקְרְבוּ יָמֵי יִשְׂרָאֵל לְמוֹת וַיִּקְרָא לְבָנָו לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם נָא מִצְאֵתִי חַוּ בְּעֵינֶיךָ שֵׁים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי וְעֲשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וְאֵמֶת אֵל נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם: (ל) וְשִׁכַבְתִּי עִם אֲבֹתַי וְנִשְׁאַתְנִי מִמִּצְרַיִם וְקִבְרַתְנִי בְּקִבְרֹתָם וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֲעֲשֶׂה כְּדַבְּרְךָ: (לא) וַיֹּאמֶר הַשְּׂבַע לִי וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמֶּטֶה: פ

בראשית פרק נ (כד) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחָיו אֲנֹכִי מֵת וְאֱלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֶעֱלָה אֶתְכֶם מִן הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב: (כה) וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֶעֱלֵתֶם אֶת עַצְמוֹתַי מִזֶּה: (כו) וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחַנְטוּ אֹתוֹ וַיִּשֶׂם בְּאֶרֶן בְּמִצְרַיִם:

רש"י בראשית פרק מז פסוק כט אל נא תקברני במצרים – (1) סופה להיות עפרה כנים (ומרחשין תחת גופי) (2) ושאין מתי חוצה לארץ חיים אלא בצער גלגול מחילות, (3) ושלא יעשוני מצרים עבודה זרה:

~ שתי סיבות ~

[1] תלמוד בבלי מסכת כתובות דף קיא עמוד א

א"ר אלעזר: מתים שבחוץ לארץ אינם חיים, שנאמר: + יחזקאל כ"ו + ונתתי צבי בארץ חיים, ארץ שצביוני בה - מתיה חיים, שאין צביוני בה - אין מתיה חיים... ולר' אלעזר, צדיקים שבחוץ לארץ אינם חיים [בתחיית המתים]! אמר רבי אילעא: ע"י גלגול. מתקיף לה ר' אבא סלא רבא: גלגול לצדיקים צער הוא! אמר אביי: מחילות נעשות להם בקרקע. + בראשית מ"ז + "ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם" - אמר קרנא: דברים בגו, יודע היה יעקב אבינו שצדיק גמור היה, ואם מתים שבחוץ לארץ חיים, למה הטריח את בניו? שמא לא יזכה למחילות. כיוצא בדבר אתה אומר: + בראשית נ"ו + וישבע יוסף את בני ישראל וגו', ...

משכיל לדוד, ויחי (מז:כט), דף קכט.

... הקב"ה עושה להם מחילות שיעמדו על רגליהם [ללכת בלי צער] זהו לצדיקים גדולים אבל לשאר עמא לא יהיה מחילות גבוהות אלא נמוכות ויהיו צריכים לצער גלגול, ויעקב היה ירא לעצמו שמא לא יזכה ...

[2] תלמוד בבלי מסכת כתובות דף קיא עמוד א

אמר רב ענן: כל הקבור בארץ ישראל - כאילו קבור תחת המזבחה, כתיב הכא: + שמות כ + מזבח אדמה תעשה לי, וכתיב התם: + דברים ל"ב + וכפר אדמתו עמו. עולא הוה רגיל דהוה סליק לארץ ישראל, נח נפשיה [נפטר] בחוץ לארץ, אתו אמרו ליה לרבי אלעזר, אמר: אנת עולא + עמוס ז + על אדמה טמאה תמות! אמרו לו: ארונו בא, אמר להם: אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה.

רמב"ם הלכות מלכים פרק ה הלכה יא

אמרו חכמים כל השוכן בארץ ישראל עונותיו מחולין, שנאמר ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון, אפילו הלך בה ארבע אמות זוכה לחיי העולם הבא, וכן הקבור בה נתכפר לו, וכאילו המקום שהוא בו מזבח כפרה, שנאמר וכפר אדמתו עמו, ובפורענות הוא אומר על אדמה טמאה תמות, ואינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו אחר מותו, ואעפ"כ גדולי החכמים היו מוליכים מתייהם לשם, צא ולמד מיעקב אבינו ויוסף הצדיק.

הגהות מיימוניות הלכות מלכים פרק ה הלכה יא [ד]

בירושלמי דפרק הנושא גרס רבי בר קריא ור"א הוה מטיילין באיסטרין ראו ארונות שהן באין מח"ל, א"ר בר קריא לר"א מה הועילו אלו אף אני קורא עליהם "ונחלתי שמתם לתועבה בחייכון ותבאו ותטמאו את ארצי במיתתכם", א"ל כיון שמגיע לארץ היו נוטלין גוש עפר ומניחין על ארונו דכתיב "וכפר אדמתו עמו". מכאן נראה סמך למה שנהגו להניח עפר מא"י על המתים אע"ג דההיא דירושלמי איירי בא"י:

זוהר כרך א (בראשית) פרשת ויחי [דף רכה עמוד ב - דף רכו עמוד א] עם מתוק מדבש

אמר רבי יהודה יעקב אמר "ושכבתי עם אבותי ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם" - שם למדנו מי שיצאה נשמתו ברשות אחרת [כלומר בחו"ל] וגוף שלו נקבר בארץ הקדושה עליה כתיב (ירמיה ב') "ותבאו ותטמאו את ארצי ונחלתי שמתם לתועבה". [ואם כן, למה] יעקב אמר: וקברתני בקבורתם, הלא נשמתו יצאה ברשות אחרת? אמר ר' יהודה יעקב היה שונה כי השכינה היתה אחוזה בו ונדבקת בו הדא הוא דכתיב (בראשית מ"ו) 'אנכי ארד עמך מצרימה' לדור עמך בגלות, 'ואנכי אעלך גם עלה' - 'אעלך': שתתחבר בי נשמתך, 'עלה': ותתקבר גופך בקברי אבותך...

שולחן ערוך יורה דעה הלכות אבילות סימן שסג סעיף א

אין מפנין המת והעצמות, לא מקבר מכובד לקבר מכובד, ולא מקבר בזוי לקבר בזוי, ולא מבזוי למכובד, ואצ"ל ממכובד לבזוי. ובתוך שלו, אפילו ממכובד לבזוי, מותר, שערב לאדם שיהא נח אצל אבותיו. וכן כדי לקבורו בארץ ישראל, מותר [שהוא כפרתו שעפר אי"י מכפרת דכתיב וכפר אדמתו עמו - ש"ד]. ואם נתנוהו שם על מנת לפנותו, מותר בכל ענין. ואם אינו משתמר בזה הקבר, שיש לחוש שמא יוציאוהו עובדי כוכבים, או שיכנסו בו מים, או שהוא קבר הנמצא, מצוה לפנותו. יש נוהגין לתת מעפר אי"י בקבר (אי"ז), (ויש למנהג זה על מה שיסמוכו) (מדרש תנחומא פי ויחי).

~ סיבה אחרת ~

בראשית פרק מט (לג) וַיִּכַּל יַעֲקֹב לְצוֹת אֶת בְּנָיו וַיֹּאסֹף רְגְלָיו אֶל הַמָּטָה וַיִּגְוַע וַיֹּאסֹף אֶל עַמּוּי :
בראשית פרק נ (א) וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל פְּנֵי אָבִיו וַיִּבְדַּךְ עָלָיו וַיִּשָּׂק לוֹ : (ב) וַיֵּצֵא יוֹסֵף אֶת עֶבְדָּיו אֶת הַרְפָּאִים לְחַנֹּט אֶת אָבִיו וַיַּחֲטֹטוּ הַרְפָּאִים אֶת יִשְׂרָאֵל : (ג) וַיִּמְלְאוּ לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּי כֵן יִמְלְאוּ יָמֵי הַחַנְטִים וַיִּבְכוּ אֹתוֹ מִצָּרִים שְׁבַע יוֹם : (ד) וַיַּעֲבְרוּ יָמֵי בְכִיתוֹ וַיִּדְבֹר יוֹסֵף אֶל בֵּית פְּרַעֲה לֵאמֹר אִם נָא מִצְאֵתִי חַן בְּעֵינֵיכֶם דַּבְּרוּ נָא בְּאָזְנֵי פְרַעֲה לֵאמֹר : (ה) אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנִכִּי מֵת בְּקִבְרֵי אֲשֶׁר כָּרַיתִי [חֲפְרֵתִי – רש"י] לִי בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שָׁמָּה תִקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֲעֵלָה נָא וְאֶקְבְּרָה אֶת אָבִי וְאֲשׁוּבָה : (ו) וַיֹּאמֶר פְּרַעֲה עֲלֵה וְקַבֵּר אֶת אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעַךְ :

הרש"ר הירש בראשית נ (ד-ו)

מוזר הדבר שיוסף – למרות מעמדו הרם – הגיש את בקשתו בדרכי עקיפין. נראה כי יוסף לא היה בטוח שבקשתו תתקבל, ומשום כך העדיף לפנות בעקיפין. שני הצדדים יוכלו להתעלם מסירוב, אם הוא ניתן ונתקבל באמצעות שלישי. דבר זה היה קשור כנראה עם האיבה שרחשו לזרים. לא ראו זאת בעין יפה, שאיש זר עמד בראש המדינה, ומה גם שהוא מכנען. קבורתו של יעקב חזרה והזכירה לעם את ארץ מולדתו של יוסף.

רש"י בראשית פרק נ פסוק ו

כאשר השביעך - ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך, ...

מדרש הגדול בראשית מז, כט

מפני מה נשתדל יעקב אבינו לישא עצמותיו ממצרים? כדי שלא ישבו השבטים במצרים ויאמרו: אלולי היא ארץ קדושה לא נקבר בה יעקב אבינו.

משך חכמה (1843-1926) ויקרא פרק כו פסוק מד

ואם היה יעקב, אבי כל שבטי ישראל, קבור שם, הלא היו מתיאשים מארץ כנען והיו משתקעים במצרים ומחשיבים אותה לארץ מולדתם, והיה בטל יעוד האלקי עליהם, כי לא יהיה זרע אברהם רק חלק אחד מעם מצרים. לכן צוה בכל עוז לקבור אותו בארץ כנען (בראשית מז, כט - לא), וידעו כי אבות האומה ויחוסה הוא בארץ ... ובזה נקבע בנפש בניו קישור טבעי להשתקק אל ארץ אבותיהם ולחשוב עצמם כגרים. וזה (דברים כו, ה) "ויגר שם" - מלמד שלא ירד יעקב אבינו להשתקע אלא לגור שם (ספרי שם). פירוש, מלמד לדורות בכל גלות וגלות ההנהגה, שידעו שלא ירדו להשתקע רק לגור עד בוא קץ הימין, והיו נחשבים בעיני עצמם לא כאזרחים. וכן צוה יוסף (בראשית נ, כה) "פקד יפקד (א-להים אתכם, והעליתם את עצמותי מזה)". וכן כל השבטים, שבזה הניחו שורש גדול בלבב ישראל. ...

והנה מעת היות ישראל בגויים, ברבות השנים, ... ירוצו יברחו למקום רחוק, ושם יתאחדו, יהיו לגוי, יוגדל תורתם, חכמתם יעשו חיל, עד כי ישכח היותו גר בארץ נכריה, יחשוב כי זה מקום מחצבתו, בל יצפה לישועת ה' הרוחניות בזמן המיועד. שם יבא רוח סערה עוד יותר חזק, יזכיר אותו בקול סואן ברעש - "יהודי אתה ומי שמך לאיש, לך לך אל ארץ אשר לא ידעת!" ככה יחליף מצב הישראלי וקיומו בעמים, ... עוד מעט ישוב לאמר "שקר נחלו אבותינו", והישראלי בכלל ישכח מחצבתו ויחשב לאזרח רענן. יעזוב לימודי דתו, ללמוד לשונות לא לו, יליף מקלקלתא ולא יליף מתקנא, יחשוב כי ברלין היא ירושלים, ... אז יבא רוח סועה וסער, יעקור אותו מגזעו יניחהו לגוי מרחוק אשר לא למד לשונו, ידע כי הוא גר, לשונו שפת קדשנו, ולשונות זרים כלבוש יחלוף, ומחצבתו הוא גזע ישראל, ותנחומיו ניחומי נביאי ה', אשר ניבאו על גזע ישי באחרית הימים. ...

הרש"ר הירש בראשית מז, כט:

אולם נראה כי הסיבה העמוקה עוד יותר. יעקב חי שבע עשרה שנה במצרים, בודאי הוא ראה מה רב כוח ה"האחוזה-בה", מה רבה השפעתו על בניו: הנה כבר החלו להמיר את הירדן בנילוס, ובשהייתם במצרים חדלו לראות גלות. אכן היתה זו סיבה מספקת להפציר בהם ברצינות כה חגיגית לבל יקברוהו במצרים, אלא ישאוהו אל ארץ מולדתם הישנה והאמיתית. היתה זו סיבה מספקת כדי לומר להם: רצונכם ותקותכם לחיות במצרים, אני – אין רצוני גם להקבר בה. לפיכך הוא מביע את משאלתו זו – לא כ"יעקב" מנקודת השקפה פרטית ואישית, – אלא כ"ישראל" כנושא הייעוד הלאומי, כאזהרה לעתידם הלאומי של בניו.